Ajuntament de Cornellà de Llobregat

Museu Palau Mercader

El Llobregat. 1 Delta, 6 pobles

Material didàctic per la preparació de la visita escolar

ÍNDEX

EL LLOBREGAT. 1 DELTA, 6 POBLES

- EL LLOBREGAT. 1 DELTA, 6 POBLES
- NAVEGAR EL RIU
- CREUAR EL RIU
- VIURE DEL RIU
- PATIR PEL RIU
- LLUITAR PEL RIU
- BEURE DEL RIU
- UN DELTA MOLT VIU
  - AUDIOVISUAL. DESCRIPCIÓ
  - AUDIOVISUAL. LOCALITZACIONS
- GLOSSARI

EL LLOBREGAT.
1 DELTA, 6 POBLES

El riu que és flor de vida, que porta a tot el pla l'element necessari per als bons fruits i les belles floracions, esdevé una calamitat, una déu immensa d'aigua que ho ofega tot, que tot ho malmet i que sembra arreu la desolació i la ruïna. BONFILL I TRIAS, Xavier. El meu poble. 1948

Mapa "Cataloniae Principatus novíssima et accurata descriptiu", de J.B. Vrients, 1608. ICGC

El riu Llobregat i el seu Delta han marcat les vides dels pobladors de les seves ribes al llarg de la història. Com a font de vida i desenvolupament. Però també com a obstacle i com a font de riuades i avingudes.

Pregunta prèvia: De quines formes s'ha aprofitat el riu al llarg del temps?

Àncora de ferro, Les Sorres. Foto: J. Casanova – MGA

NAVEGAR EL RIU

Inde Tarraco oppidum et Barcilonum amoena sedes ditium. Nam pandit illic tuta portus brachia, uvetque semper dulcibus tellus aquis. AVIÉ. Ora Maritima, segle IV aC.
Traducció: “un port obre allí després de Tarraco fins les seus dels barcelonesos els seus braços segurs i la terra és xopa d’aigües dolces”.

El port romà de Les Sorres. Il·lustració: Francesc Riart

L'evidència més clara de la navegabilitat al Llobregat i el seu Delta és el jaciment del port d’ancoratge de les Sorres, entre Viladecans, Gavà i Castelldefels, un espai que entre els segles V aC i V dC estaria a mar oberta i disposaria d’un ancoratge per la càrrega i descàrrega de mercaderies.

Pregunta prèvia: De quines altres formes s’ha aprofitat el riu com a eix de comunicació?

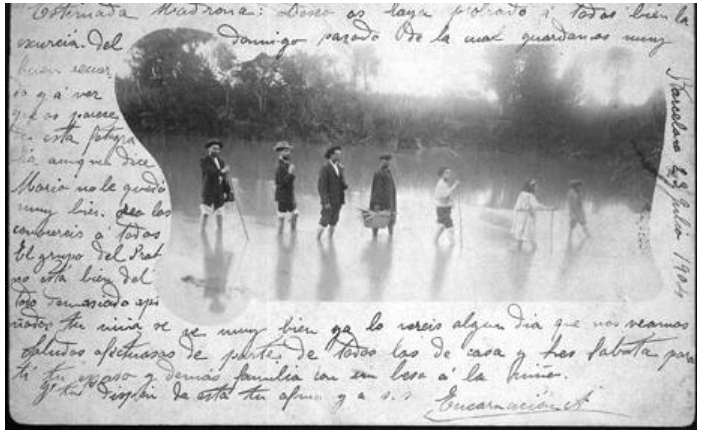

Pas per un gual, en una sortida al riu, 1904. Fons Núria Cuxart Llargués - AHCL

CREUAR EL RIU

(el riu) que pugnava per a obrir-se pas com si volgués allunyar-se del pont.
MARTÍ I VILA, Carles. Notes històriques de la Vila Sant Boi del Llobregat. 1952

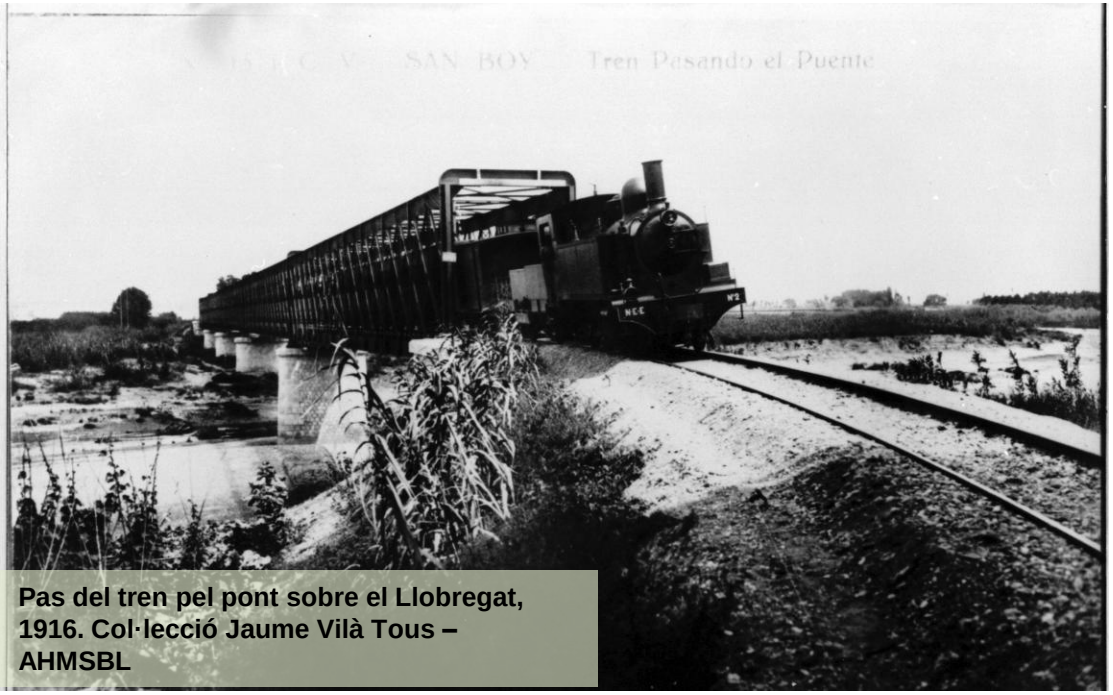

Pas del tren pel pont sobre el Llobregat, 1916. Col·lecció Jaume Vilà Tous – AHMSBL

El riu com a barrera natural també ha suposat un obstacle. I des de temps immemorials, els habitants dels territoris deltaics l'han volgut salvar.

Pregunta prèvia: Quins sistemes coneixeu per creuar els rius?

VIURE DEL RIU

¡Cuántos, cuántos ingenios de agua pueden establecerse en sus orillas! ¡Molinos, batanes, ferrerías, sierras de agua, fábricas de papel, de hilados,...! ¡Qué fomento tan considerable no proporcionaria a la indústria del país, y a la ocupación de los jornaleros!. EL ESPOLÍN, a Diario de Barcelona. 1819

Després d'una sequera de severitat els anys 1812-1818, es comença a construir el canal de la Infanta Carlota a la riba esquerra (1817-1820). Poc després arriba el Canal de la Dreta del Llobregat (1859). El canal de la Infanta va ser l'impuls de l'economia de L'Hospitalet i Cornellà.

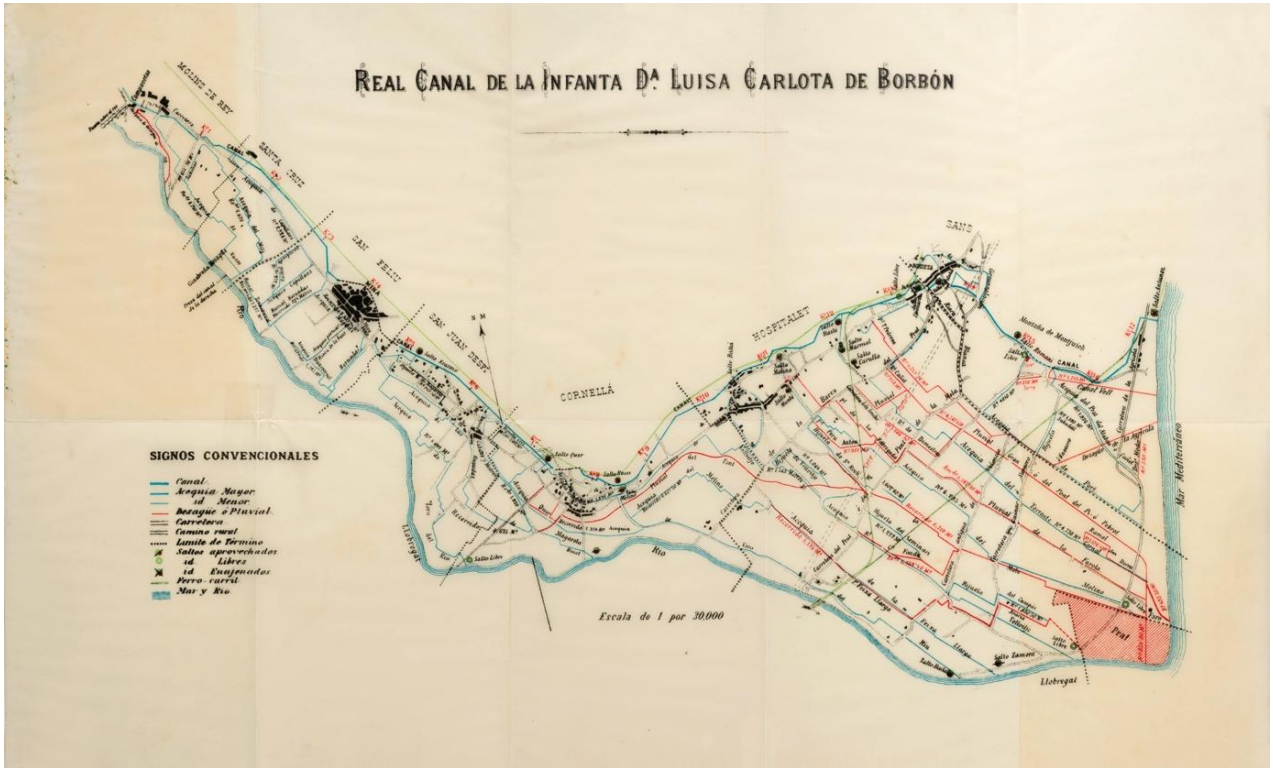

Plànol del Canal de la Infanta, on es distingeixen molts molins. Junta reial del Canl de la Infanta. Sense data. Foto: Pep Parer – AHCL

Pregunta prèvia: Per què creieu que van servir els enginys dels canals de la Infanta i de la Dreta?

Vehicle arrossegat al carrer Rubió i Ors, matí del dimarts 21 de setembre de 1971. Fons Jordi Fort - Ajuntament de Cornellà de Llobregat

PATIR PEL RIU

El Delta és el fill del riu. I el riu va engendrar el Delta, gràcies a les seves avingudes. CODINA, Jaume. Inundacions al Delta del Llobregat. 1971

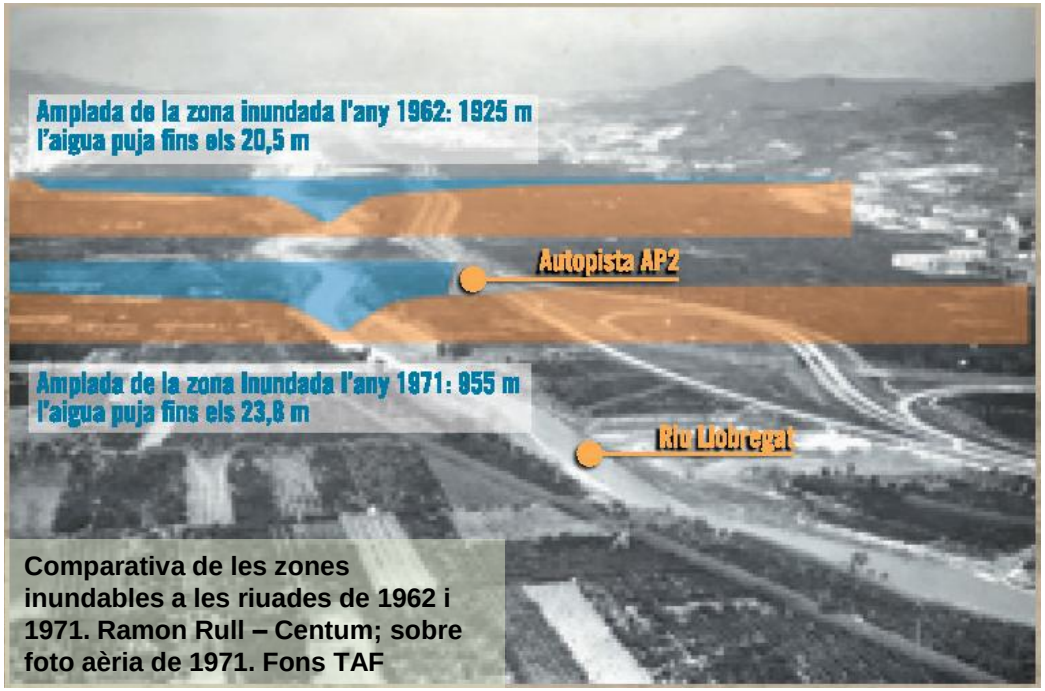

Comparativa de les zones inundables a les riuades de 1962 i 1971. Ramon Rull – Centum; sobre foto aèria de 1971. Fons TAF

La construcció de l'AP2 va reduir la zona inundable de la llera del Llobregat al seu pas per les poblacions del Delta. Això es va veure reflectit a les conseqüències de les riuades de 1962 i 1971, abans i després de la construcció d'aquesta infraestructura. Al 1971, les aigües van pujar més el nivell i amb més velocitat, provocant més destrosses.

Pregunta prèvia: Per què la construcció d'una carretera pot afectar tant en les crescudes del riu?

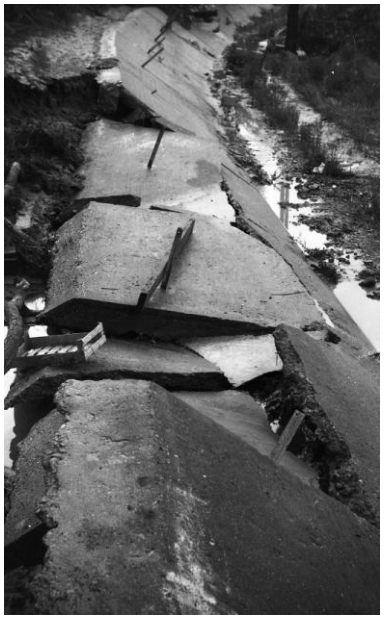

LLUITAR PEL RIU

En la Ribera, sobre las tierras que depositaba el río en sus avenidas, de asombrosa fertilidad, empezaba una constelación de prósperas casas de labranza, que llegarían a multiplicarse hasta llenar todo el delta, y en el centro de éste, se aglutinaba una pequeña población que lentamente crecía en torno a una ermita o capilla dedicada al Apóstol San Pablo. MARTI I VILA, Carles. El Prat del Llobregat y la Formación de su territorio. 1951

El terraplè de Cornellà destrossat a la riuada de 1971. Fons Ramon Rull - Ajuntament de Cornellà de Llobregat
Retall de premsa: Cornellà: En su primera prueba la compuerta del terraplén no funcionó. Correo Catalán, 9/07/1972.

— 6 — EL CORREO CATALAN — 9 de julio de 1972

CATALUÑA-72

SE CUMPLIO EL PLAZO

SE cumplió el plazo que en su día anunció el alcalde de Cornellá a una comisión de vecinos que le manifestaba su inquietud ante la persistencia del total estado de indefensión en que se encuentran los barrios cercanos al Llobregat. El alcalde les prometió que en el plazo de veinte días como máximo —que se cumplió esta semana pasada— habrían noticias concretas acerca del encauzamiento del río (única medida que hará desaparecer el peligro) por boca del ministro de Obras Públicas o, en su defecto, un alto cargo del departamento. Pues bien, estos veinte días se han cumplido y las buenas noticias no han llegado. Ha habido eso sí, la presentación a varios miembros del Gobierno en la capital del Reino del Plan de Urgencia de Cornellá, en el cual se incluye la ten ansiada obra. Pero los comisionados a Madrid no han vuelto tampoco con noticias concretas al respecto.

Así no se puede continuar por mucho tiempo. El Baix Llobregat es una de las primeras comarcas industriales del país, con una población que se acerca, si no sobrepasa a las 600.000 almas. Y una tal cantidad de ciudadanos, una riqueza industrial tan importante, no pueden estar, no pueden continuar estando, a la merced de las aguas incontroladas.

Dentro de nada llegará septiembre, con la amenaza de nuestras riadas. Para entonces, ya que no se habrá defendido a la población, lo menos que se puede esperar es que exista un compromiso abierto y decidido de la Administración en acabar con una situación que se viene dando desde la Prehistoria.

Antoni PLAJA I MATEU

CORNELLA: EN SU PRIMERA PRUEBA LA COMPUERTA DEL TERRAPLEN NO FUNCIONO

CORNELLA. — Anteayer por la mañana, una representación municipal debía comprobar el buen funcionamiento de la compuerta recién construida en la abertura que deja el terraplén al ser cruzado por la carretera de Barcelona a Santa Creu de Calafell.

A la hora prevista, se hallaban en el lugar técnicos y obreros de la empresa constructora, guardia municipal para interrumpir el tránsito mientras durase la prueba, dos ingenieros de la Sociedad General de Aguas, el presidente de la Asociación de Vecinos de la calle Rubió I Ors, un concejal y el ingeniero del Ayuntamiento, señor Herrera, amén de algunos espectadores movidos por la curiosidad.

La pesada compuerta metálica, corredera sobre raíles, es de una técnica más bien rudimentaria en cuanto a la forma de cerrarla: se debe arrastrar mediante el enganche del cable de un simple pollpasto, sujeto al encaje de hormigón de la compuerta en el lado opuesto a ésta de la carretera, accionando el aparejo a fuerza de músculos. Para abrirla, se debe repetir la acción a la inversa.

Pero lo que suponíamos sería —dado el largo período de tiempo empleado en su construcción— un fácil deslizamiento, sobre ruedas, de la compuerta, no se produjo. Pese a los esfuerzos y sudores en arrastrarla, la compuerta rozaba con el muro de hormigón del encaje en que se esconde cuando está abierta, empezando a atascarse apenas iniciado un metro y medio de su recorrido de cierre. Visto lo cual, y para no provocar un colapso de tráfico en la carretera ante la posibilidad de que quedase la compuerta totalmente atascada de intentar seguir tirando, se dio marcha atrás, quedando aplazada la prueba hasta nueva ocasión, una vez se rectifiquen los fallos de la obra.

Jordi VINYES

La lluita dels veïns de les parròquies del Delta per protegir-se de les avingudes del riu ve de segles enrere: closos i murs de contenció a les masies, estacades i plantacions als marges del riu, terraplens… I finalment, la canalització del riu.

Pregunta prèvia: Creieu que la gent hi lluitava també entre si per culpa del riu?

BEURE DEL RIU

L'aigua de pous provoca malalties i la gent en fuig. CODINA, Jaume

Treballadors de la SGAB, c. 1940. Fons Ramon Cuscó Marigó - AHCL
Construcció de la Central Cornellà, 1907. Arxiu d'Aigües de Barcelona

L'augment de la demanda d'aigua de l'àrea de Barcelona, va fer que al 1871, aprofitant l'ample aqüífer de la zona deltaica del Baix Llobregat, s'establís a Cornellà l'Empresa Concessionària d'Aigües Subterrànies del riu Llobregat, substituïda el 1896 per la Societat General d'Aigües de Barcelona. Es construí una nova fàbrica, incrementant notablement el volum d'aigua extret i permetent la connexió de Cornellà a la xarxa d'aigües potables a partir de 1907.

Pregunta prèvia: Coneixeu altres sistemes d'extracció d'aigües?

UN DELTA MOLT VIU

Un Delta molt viu, un audiovisual per reflexionar sobre l’evolució de la interacció entre el riu, el delta i els seus pobladors i les diverses realitats del Delta a l’actualitat.

Link a l’audiovisual: https://youtu.be/l08si-13Jjs

AUDIOVISUAL. DESCRIPCIÓ

- INTRODUCCIÓ: Un recorregut aeri per les terres del Delta del Llobregat per donar una visió general de les diverses realitats del territori.

- ELS CONTRASTOS:
  - Espais urbanitzats (Fira de L'Hospitalet) versus paisatges naturals (Espai natural de Cal Tet, El Prat)
  - Espais humanitzats:
    - Pastures
    - Espais d'esbarjo: ciclistes, passarel·la de Cornellà, Parc Fluvial, platges, Escola de Vela del Prat…
    - Comunicacions: carreteres, trens, aeroport…
    - Conreus: carxofa de Sant Boi, espàrrec de Gavà, L'Agròpolis de Viladecans, les masies…
    - Aprofitament de les aigües: AGBAR
  - Espais naturals: Recuperacions de paisatges i espècies: CRAM, Murtra

AUDIOVISUAL. LOCALITZACIONS

1. Sector Plaça Europa | L'Hospitalet de Llobregat
2. Espai Natural de Cal Tet | El Prat de Llobregat
3. Mirador dels Avions | El Prat de Llobregat
4. Passarel·la del Parc Fluvial del Llobregat | Cornellà de Llobregat
5. Parc Científic UPC Agròpolis | Viladecans
6. Conreu de Carxofes | Sant Boi de Llobregat
7. Conreu d'Espàrrecs | Gavà
8. Masia de Can Comas · Oficina Parc Agrari | El Prat de Llobregat
9. Masies de la Marina | Sant Boi de Llobregat
10. Termes Romanes | Sant Boi de Llobregat
11. Parc Fluvial del Llobregat | Sant Boi de Llobregat
12. Museu de les Aigües | Cornellà de Llobregat
13. El Semàfor | El Prat de Llobregat
14. Espai Natural Remolar-Filipines | Viladecans
15. El Camí del Mar | Viladecans
16. Mirador de l'Illa | El Prat de Llobregat
17. Basses de Can Dimoni | Sant Boi de Llobregat
18. Parc Fluvial del Llobregat | El Prat de Llobregat
19. Passeig Marítim Gavà Mar | Gavà
20. Parc Logístic | Gavà
21. Espai Agrícola de Can Trabal | L'Hospitalet de Llobregat
22. Centre Municipal de Vela | El Prat de Llobregat
23. Fundació CRAM | El Prat de Llobregat
24. Espai Natural de La Murtra | Gavà

GLOSSARI

- **Aigües subàlvies**: Aigües que estan per sota del llit d'un riu, d'una riera, d'un llac, etc.
- **Ancoratge**: Lloc on es pot fondejar la nau, tirant un àncora per a fixar-la al fons de l'aigua.
- **Aqüífer**: Formació geològica en què s'emmagatzema i circula aigua subterrània tot aprofitant la permeabilitat, la porositat i la fissuració de la roca que l'acull.
- **Depuradora**: Instal·lació industrial per a la depuració d'aigües, per eliminar les seves impureses i fer-les aptes pel consum.
- **Gual**: Indret d'un riu en què l'aigua és prou baixa i el fons prou bo perquè s'hi pugui passar caminant.
- **Pou artesià**: Pou d'aigua que brolla a la boca (obertura superior).
- **Sínia**: Màquina d'elevar aigua que consisteix en dues rodes, l'una horiSínia: tzontal a la qual es comunica un moviment de rotació mitjançant un pal mogut per un animal o un motor, i l'altra vertical que engrana amb la primera i mou una sèrie de catúfols disposats al llarg d'una cadena sense fi, la part inferior de la qual va submergida en l'aigua.
- **Sirga**: Corda amb què s'estira una xarxa, una nau o una barca, des de terra per fer-la avançar paral·lelament a la riba, fer-la anar d'una riba a l'altra, etc.
- **Terraplè**: Plataforma feta amb terra sobreposada, a voltes compactada, i sostinguda amb parets d'obra o d'escullera.